

В.П. Кудряшов

доктор економічних наук, професор

ПРІОРИТЕТИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ (2004–2005 РОКИ)

Бюджетна політика є одним з вагомих елементів державної фінансової політики. Визначення її напрямів та пріоритетів відіграє важливу роль у регулюванні економічного розвитку країни та розв'язанні соціальних проблем. Значні зміни в бюджетній політиці України, що відбулися впродовж 2004–2005 рр., потребують ґрунтовного аналізу. Метою даної роботи є визначення суті таких змін та їх економічних і соціальних наслідків.

Згідно з Програмами Президента та уряду, прийнятими на початку 2005 р., в галузі бюджетної політики передбачено збільшення прямих соціальних виплат у складі видатків загального та місцевих бюджетів. У сфері оподаткування визначено, що податки мають бути зрозумілими, стабільними та низькими, але сплачувати їх повинні всі. Передбачено також скасування пільг у розрізі окремих платників та територій. Пріоритетним напрямом міжнародної діяльності уряду стала активізація заходів зі вступу до ЄС, що також потребує внесення змін до проведення бюджетної політики¹.

Для обґрунтування пріоритетів бюджетної політики необхідним є визначення кола найбільш гострих проблем економічного і соціального розвитку України. Це, зокрема:

1. Відносно низький рівень економічного розвитку країни та зниження темпів його приросту в першій половині 2005 р. Показники обсягів ВВП в Україні вважаються одними з найнижчих у Європі. Як несприятливий оцінюється інвестиційний клімат. Значним є вплив капіталу за кордон. Залишається високою питома вага тіньового сектора в економіці країни. Низькою є платоспроможність населення.

2. Незбалансованість економічного розвитку та нераціональна структура господарського комплексу. Гострими проблемами розвитку господарського комплексу є технічна та технологічна відсталість та значна зношеність основних фондів. Внаслідок цього знижується конкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників. Зростає залежність країни від імпорту енергоносіїв. Зокрема, частка російського імпорту в його загальному обсязі становить більше 40 %. Слід відзначити, що для України характерним є переважно експортне спрямування економіки (експортно-імпортні операції сягають близько 60 % ВВП). До негативних факторів належить існування значної кількості галузей, які потребують державної підтримки (вугільна промисловість, АПК, суднобудування, літакобудування та ін). Незбалансованим є курс національної валюти, його динаміка недостатньо прогнозована. Відносно високими залишаються темпи інфляції.

3. Накопичення соціальних проблем, що потребують термінового розв'язання. За рівнем доходів населення наша країна посідає одне з останніх місць серед держав Європи. Недостатньою є величина пенсійних виплат, державної допомоги та інших соціальних платежів. Рівень бідності для багатьох соціальних груп не співставний з тенденціями економічного зростання, що мали місце в останні роки. Не вирішені проблеми щодо погашення заборгованості з виплати заробітної плати. Низькою залишається вартість робочої сили.

4. Значне навантаження на бюджет та державні цільові фонди по забезпеченню фінансування соціальних програм. Для вирішення складних економічних та соціальних проблем необхідним є збільшення обсягів державного бюджету. Постійно недофінансовуються місцеві бюджети.

Серед основних причин відносно низького рівня доходів зведеного бюджету України (до обсягів ВВП) можна назвати:

- використання невиваженої, орієнтованої переважно на виконання фіскальних функцій податкової системи;
- низький (у порівнянні з розвиненими країнами) рівень податкового адміністрування;
- відсутність дієвої системи запобігання ухиленням від оподаткування;
- брак стимулів для виконання податкових зобов'язань платниками податків;
- застосування упередженого адміністрування до різних платників з боку виконавчих органів державного управління.

В обговоренні проекту бюджету на 2006 р. Президент України В. Ющенко звернув увагу на те, що бюджет повинен дати відповіді на всі виклики соціально-економічного розвитку України. Він має відобразити “реальний захист інтересів людини і бізнесу”. Потрібно забезпечити “найкращі умови для надходження інвестицій та “розігріву” економіки”. Враховуючи унікальну економічну привабливість України, необхідно знаходити сучасні активні методи залучення інвестицій та використовувати приватизаційні можливості цього і наступного років. Бюджет повинен формуватися з урахуванням реформування освіти, медицини, житлово-комунального господарства та інших галузей².

Пріоритети бюджетної політики виявляються передусім у напрямках державних видатків. Динаміку видатків зведеного бюджету України представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка видатків зведеного бюджету України

Показники	Видатки зведеного бюджету, млн грн			По відношенню до попереднього року, %	
	2003	2004	2005 (план)	2004	2005
Всього видатків	75 792,5	101 415,5	134 492,0	133,8	132,6
Загальнодержавні функції	10 017,9	12 302,4	16 778,8	122,8	136,4
Оборона	5 279,6	6 185,8	6 039,5	117,2	97,6
Громадський порядок, безпека та судова влада	5 843,7	7 875,9	10 091,1	134,8	128,1
Економічна діяльність	12 215,5	18 703,7	19 638,2	153,1	105,0
Охорона навколишнього природного середовища	920,9	1 183,3	1 307,4	128,5	110,5
Житлово-комунальне господарство	1 823,3	2 665,3	1 933,6	146,2	72,5
Охорона здоров'я	9 708,2	12 159,4	13 713,0	125,2	112,8
Духовний розвиток	2 052,5	2 695,9	3 081,4	131,3	114,3
Освіта	14 977,7	18 333,2	24 401,8	122,4	133,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	12 953,2	19 310,5	37 507,2	149,1	194,2
ВВП	267 344,0	344 822,0	436 000,0	129,0	126,4

Д ж е р е л о: дані Державного казначейства України.

Дані, наведені в таблиці, відображають такі тенденції:

- Загальні обсяги видатків зведеного бюджету в останні роки зростають досить високими темпами: 33,8 % у 2004 р. та 32,6 % — у 2005 р. Разом з тим слід відмітити зниження темпів приросту видатків у 2005 р. на 1,2 % порівняно з 2004 р.
- Динаміка показників структури видатків свідчить про збільшення кожного з елементів у 2004 р. та переважної більшості їх величини у 2005 р., за винятком оборони та житлово-комунального господарства.
- Найбільш високими темпами у 2004 р. зростали показники економічної діяльності (53,1 %), соціального захисту та соціального забезпечення (49,1 %), житлово-комунального господарства (46,2 %). Найбільш низькими — оборони (17,2 %), освіти (22,4 %) та загальнодержавних функцій (22,8 %).
- У 2005 р. обсяги видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення зростають на 94,2 %, загальнодержавні функції — на 36,4 % та освіту — на 33,1 %. В той же час було заплановано зменшення фінансування житлово-комунального господарства (на 27,5 %) та оборони (на 2,4 %).

Отже, на 2004 та 2005 рр. у проведенні бюджетної політики прийнято рішення про збільшення видаткової частини зведеного бюджету. Такий підхід має об'єктивні підстави, оскільки в перехідні періоди до ринкової економіки роль держави повинна посилюватися. Зокрема, як на загальнодержавному, так і місцевому рівнях державні структури мають розв'язувати багато складних соціальних та економічних проблем. До них належать: підтримка (включаючи і фінансову) розвитку інвестиційної діяльності, створення нових робочих місць та зниження рівня безробіття, формування справедливої оплати праці зайнятого населення, забезпечення соціального захисту громадян з низькими доходами, проведення структурної перебудови господарського комплексу, стимулювання інноваційної діяльності тощо. Разом з тим заплановане зменшення приростів видаткової частини бюджету в 2005 р. не можна вважати доцільним.

Збільшується і дохідна частина бюджету. Але нарощування обсягів державних коштів у 2005 р. мало здійснюватися шляхом посилення тиску на розвиток бізнесу. Зокрема, передбачалося проведення заходів зі зміцнення податкового та адміністративного навантаження, а саме скасування податкових пільг, посилення вимог до застосування спрощеної системи оподаткування, скорочення фінансової підтримки низькорентабельних галузей тощо.

Збільшення доходів зведеного бюджету такими способами потребує поглибленого обґрунтування. Зростання обсягів фінансового забезпечення соціальної сфери є доцільним тільки в разі розширення ділової активності, збільшення доходів населення, прискорення приросту ВВП. А посилення позицій державного сектора за рахунок обмеження розвитку підприємницької діяльності може дати лише незначні позитивні результати на короткостроковий період.

На 2005 р. заплановано суттєве збільшення видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення в (1,94 раза), а також на виконання загальнодержавних функцій та освіти. Поряд з цим передбачається значне зменшення

приростів асигнування економічної діяльності. Більш низьким є приріст ресурсів для забезпечення громадського порядку, безпеки та судової влади. Знижено плани фінансування приросту охорони навколишнього природного середовища. Скорочуються темпи збільшення витрат на охорону здоров'я та духовний розвиток, а витрати на житлово-комунальне господарство та оборону мають зменшитися навіть в абсолютній величині у порівнянні з 2004 р.

Такі зміни відображають суттєву переорієнтацію бюджетної політики на нові пріоритети розвитку. Основним напрямом стало фінансування соціального захисту та соціального страхування. Цей підхід в цілому заслуговує позитивної оцінки з огляду на низький рівень вартості робочої сили в Україні та недостатнє соціальне забезпечення непрацездатних та малозабезпечених груп населення. Разом з тим збільшення соціальних виплат потребує вжиття заходів державного регулювання щодо забезпечення їх товарами та послугами.

Аналіз бюджетної політики в останні роки має здійснюватися на підставі даних динаміки витратів зведеного бюджету відносно ВВП (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка показників частки витратів зведеного бюджету України у ВВП, %

Показники	2003	2004	2005 (план)
Всього витратів	28,4	29,4	30,8
У тому числі на:			
загальнодержавні функції	3,7	3,6	3,8
оборону	2,0	1,8	1,4
громадський порядок, безпеку та судову владу	2,2	2,3	2,3
економічну діяльність	4,6	5,4	4,5
охорону навколишнього природного середовища	0,3	0,3	0,3
житлово-комунальне господарство	0,7	0,8	0,4
охорону здоров'я	3,6	3,5	3,1
духовний розвиток	0,8	0,8	0,7
освіту	5,6	5,3	5,6
соціальний захист та соціальне забезпечення	4,8	5,6	8,6

Джерело: дані Державного казначейства України.

Отже, в останні роки (2003–2005) частка витратів у ВВП зростала. На 2005 р. заплановано збільшення їх обсягу на 1,4 % порівняно з 2004 р. та на 2,4 % відносно 2003 р. Такі тенденції відображають значне посилення ролі бюджету в перерозподілі ВВП. Збільшення частки витратів поширюється на соціальний захист та соціальне забезпечення; загальнодержавні функції; громадський порядок, безпеку та судову владу. У 2005 р. практично не зазнали помітних змін (в розрахунку до 2003 р.) охорона навколишнього природного середовища та освіта. Що ж стосується інших показників, то вони фактично знизилися. Найбільше зменшилися обсяги витратів на економічну діяль-

ність (0,9 %), оборону, житлово-комунальне господарство, охорону здоров'я (на 0,4 % у порівнянні з 2004 р.).

На основі аналізу динаміки видаткової частини зведеного бюджету України за останні роки можна зробити такі висновки:

1. Загальні обсяги видатків зведеного бюджету мають тенденцію до зростання. Збільшується також їх частка у ВВП. Разом з тим темпи росту цих видатків у 2005 р. (у порівнянні з 2004 р.) помітно уповільнюються (на 1,2 %).
2. Суттєвих змін зазнає структура видатків. На 2005 р. заплановане значне зростання видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення. Збільшуються також обсяги фінансування загальнодержавних функцій та освіти (але менш значними темпами).
3. Для більшої частини видатків зведеного бюджету заплановано зниження темпів зростання. Скорочується їх частка і у ВВП.
4. Для окремих елементів видаткової частини передбачено зменшення обсягів фінансування. Це, зокрема, оборона та житлово-комунальне господарство. Помітно скорочується і їх частка у ВВП.

Важливою складовою бюджетної політики є формування доходів бюджету. Динаміку основних показників доходів зведеного бюджету України за останні п'ять років представлено в табл. 3.

Таблиця 3

Динаміка доходів зведеного бюджету України

Доходи		2001	2002	2003	2004	2005 (план)
Державного бюджету	млрд грн	39,73	45,47	55,08	70,27	106,14
	% до ВВП	19,5	20,1	20,1	20,31	24,34
Місцевих бюджетів	млрд грн	24,97	28,25	34,31	38,28	49,92
	% до ВВП	12,12	12,15	13,00	11,07	11,45
Зведеного бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів)	млрд грн	54,94	61,95	75,29	92,39	131,00
	% до ВВП	26,9	27,4	28,5	26,2	30,04

Джерело: дані Державного казначейства України.

На 2005 р. заплановано помітне збільшення частки доходів зведеного бюджету у ВВП. Таких показників передбачається досягнути за умов зменшення темпів приросту ВВП з 12,1 % в 2004 р. до 5 % в 2005 р. Зростають обсяги доходів місцевих бюджетів.

В останні роки (крім 2004 р.) частка доходів зведеного бюджету України (без врахування міжбюджетних трансфертів) зростала. Планом на 2005 р. вона має перевищити 30 % ВВП. З урахуванням операцій, що проводяться державними цільовими фондами (на суму більше 40 млрд грн), частка перерозподілу ВВП за участю державних фінансів перевищуватиме 40 %. Такі показники наближаються до рівня перерозподілу доходів за участю держави у країнах ОЕСР.

За даними Міністерства фінансів України, дохідна частина зведеного бюджету протягом першої половини 2005 р. зростала набагато вищими темпами у порівнянні з відповідним періодом минулого року. Динаміку зазначених показників відображено в табл. 4.

Таблиця 4

**Динаміка доходів зведеного бюджету України
за січень—червень 2004—2005 рр.**

Показники	2004		2005	
	всього	у тому числі загальний фонд	всього	у тому числі загальний фонд
Річний розрахунковий показник, млн грн	82 624,4	65 680,7	131 550,8	101 645,1
Темп росту до річного розрахункового показника попереднього року, %	119,4	117,9	159,2	154,8
Надійшло за січень—червень, млрд грн	38 454,7	29 449,0	58 522,2	47 139,7
Темп росту до фактичних надходжень відповідного періоду попереднього року, %	115,7	112,5	152,2	160,1
Рівень виконання річного розрахункового показника, %	46,5	44,8	44,5	46,4

Джерело: Соціально-економічний розвиток України: стан та основні тенденції. Січень—червень 2005 / Міністерство фінансів України, 2005.

Отже, доходи зведеного бюджету України становили 33,7 % до ВВП, видатки, включаючи кредитування за вирахуванням погашення, сягали 56,8 млрд грн, або 32,7 % до ВВП. Профіцит зведеного бюджету одержано в сумі 1,7 млрд грн, або 1 % до ВВП.

Аналіз динаміки доходів зведеного бюджету України за перше півріччя 2005 р. дає можливість зробити такі висновки:

- річні розрахункові показники формування загальної суми доходів у 2005 р. майже в 1,6 раза перевищили аналогічні обсяги в попередньому році, а темпи такого приросту – в 1,3 раза. Відмічена динаміка є свідченням посилення ролі державних фінансів і, в першу чергу, зведеного бюджету у фінансуванні економічного і соціального розвитку;
- фактичні надходження зведеного бюджету в 1,52 раза перевищують доходи відповідного періоду 2004 р. Характерно, що доходи загального фонду збільшилися в 1,6 раза;
- помітно вищими були і темпи росту фактичних надходжень у порівнянні з відповідним періодом минулого року (52,2 % проти 15,7 %). Що ж стосується загального фонду, то ці показники були ще більш високими (60,1 і 12,5 %);
- загальний рівень виконання річних розрахункових показників найвищим був у 2004 р., а виконання доходів загального фонду найбільш швидкими темпами здійснювалося в 2005 р.

Проведення соціально-орієнтованої бюджетної політики позитивно позначилося на добробуті громадян. Номінальні доходи населення за січень—червень 2005 р. порівняно з аналогічним періодом 2004 р. зросли на 44 %, реальні доходи (визначені з урахуванням цінового фактора) — на 26,8 %³.

В останні три роки номінальні доходи населення випереджали зростання ВВП у півтора-два рази. У першому півріччі 2005 р. таке співвідношення становило більше 10 разів (4 % — зростання ВВП і 42,4 % — номінальних доходів населення). Приріст ВВП у січні—липні 2005 р. порівняно з відповідним періодом попереднього року склав 3,7 %⁴.

Посилення соціальної спрямованості бюджетної політики нерідко розглядається як зміцнення тенденцій “проїдання”, формування “бюджету споживання”, надання переваг вирішенню соціальних проблем та пригнічення економічного зростання. Але такі підходи є дещо спрощеними. Розширення соціальної складової як у ході виконання державного бюджету, так і державної фінансової політики в цілому слід розглядати комплексно. Збільшення виплат населенню справляє помітний вплив не тільки на соціальний, а й на економічний розвиток країни. У разі додержання певних умов такі операції можуть привести до помітних позитивних результатів.

Зміна пріоритетів бюджетної політики знаходиться в центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Зокрема, на думку російських вчених, сучасний стан економічного розвитку Росії потребує розробки економічної моделі з використанням підходів сучасної теорії “економіки споживання”. Для забезпечення стабільного економічного зростання державну економічну політику доцільно спрямовувати на регулювання ефективного споживчого попиту. Причому це стосується не всієї його сукупності, а лише тієї частини, що має бути реалізованою у сфері споживання (виробничого та особистого). “Пора відходити, — на їх погляд, — від хибної тези, яка не має під собою наукового обґрунтування, що додатковий рубль, вкладений в заробітну плату, пенсії, освіту, науку, охорону здоров’я та ін., це — втрата фінансових ресурсів для виробництва (мається на увазі рубль як приватний, так і державний)”⁵.

Різке збільшення соціальних виплат з державного бюджету та державних цільових фондів має як позитивні, так і негативні наслідки для економічного розвитку. До позитивних сторін можна віднести, по-перше, розширення платоспроможного попиту на товари та послуги першої необхідності та довгострокового користування. По-друге, нарощування обсягів заощаджень може бути використано для збільшення інвестиційного потенціалу.

Слід враховувати також, що підвищення рівня заробітної плати, пенсійних виплат, державної допомоги та інших державних соціальних платежів є фактором впливу на рівень оплати праці в недержавному секторі економіки. Залучення підприємцями кваліфікованої та ефективної робочої сили за таких умов змушує їх збільшувати величину платні найманим працівникам. А такі явища є основою розширення платоспроможного попиту населення.

Разом з тим треба зауважити, що за певних обставин збільшення державних соціальних платежів може справляти і негативний вплив на розвиток економіки країни. Це, зокрема, посилення грошового тиску на пропозицію споживчих товарів та послуг населенню. Така бюджетна політика без застосу-

вання додаткових заходів може призвести до зменшення цілеспрямованих державних інвестицій для забезпечення розвитку пріоритетних напрямів господарського комплексу. В результаті також можливі раптові відхилення обсягів споживчого попиту від реальної пропозиції предметів споживання. У таких випадках тиск на товарну масу, як правило, супроводжується нарощуванням інфляційних процесів. На противагу зазначеним явищам може бути збільшено інвестування в галузі, пов'язані із забезпеченням споживчого попиту. Іншим інструментом є стимулювання зростання обсягів імпорту товарів і послуг. Разом з тим треба враховувати, що нарощування маси імпортованих товарів здійснює прямий та непрямий вплив на розвиток вітчизняного виробництва. Нерідко він має негативні наслідки.

С. Кораблін, порівнюючи показники розвитку Китаю та України за останні роки, дійшов висновку, що наша економіка більшою мірою “спирається на споживчі витрати”. Для забезпечення високих темпів зростання, низької інфляції та стабільного валютного курсу в Україні *“потрібна корекція економічної політики в частині нарощування інвестиційного попиту”*⁶.

Слід визнати, що останнім часом державну політику сприяння інвестиційній діяльності в нашій країні помітно послаблено. Дійсно, збільшення обсягів споживчого попиту автоматично не приводить до нарощування інвестиційної діяльності. Для розв'язання цих проблем державні органи влади мають проводити цілеспрямоване управління зазначеними процесами. Адже між споживанням та інвестиціями існує чимало проміжних ланок. Сподівання на дієвість ринкових механізмів в установленні порушеної рівноваги між споживчим попитом та обсягами інвестицій в короткостроковому періоді не завжди виправдовуються. Такі процеси, як правило, тривають досить довго. Їх прискорення потребує посилення державної фінансової політики сприяння розвитку інвестиційної активності. Першочерговим завданням має стати створення умов для адаптації інвестиційної діяльності до змін розвитку економіки. Разом з тим прискорення економічного зростання без забезпечення радикального підвищення рівня життя населення та збільшення внутрішнього платоспроможного попиту не можна вважати виваженим. Така політика може призвести до загострення як соціальних, так і економічних проблем.

Активізація соціальної складової в проведенні бюджетної політики в останні роки є характерною і для інших країн. Зокрема, в 2005 р. посилилася боротьба з бідністю в Російській Федерації. Запроваджуються програми з підвищення реальних доходів населення. З метою фінансування таких програм суттєво збільшено показники федерального бюджету за доходами і видатками. Зростають обсяги видатків, пов'язаних з виплатою заробітної плати. Більше 148 млрд руб. у 2005 р. передається Пенсійному фонду з метою збалансування його бюджету. Додаткові кошти виділено суб'єктам Федерації в рамках забезпечення міжбюджетних відносин. В той же час незначним є рівень інвестицій. Він становить близько 9 %⁷.

Збільшення обсягів доходів Державного бюджету України було досягнуто за умов помітного (в 3,3 раза) зниження темпів росту ВВП: з 13,2 % у 2004 р. до 4,0 % у 2005 р. Левова частка приросту бюджетних доходів була забезпечена за рахунок чинників, що не пов'язані з прискоренням темпів зростання еконо-

міки. До них можна віднести удосконалення податкового адміністрування, підвищення стимулів до добровільної сплати податків, посилення боротьби з контрабандою, здійснення заходів з підвищення ефективності управління державною власністю, упорядкування діяльності природних монополій, обмеження пільг з оподаткування, зниження ставок ввізного мита та ін. Зокрема, за розрахунками урядовців, заходи, спрямовані на посилення боротьби з контрабандою та корупцією, додали до бюджету майже 14 млрд грн.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що соціальна спрямованість бюджетної політики в 2005 р. в цілому послідовно витримується. З огляду на досить низький рівень добробуту значної частини населення країни, такі явища заслуговують позитивної оцінки. Складова соціальних виплат у структурі бюджету 2005 р. помітно зросла і сягає (за підсумками першої половини року) 82 %. У 2004 р. така частка складала 68 %⁸.

У той же час активізація регулювання соціальних процесів супроводжувалася суттєвим послабленням функцій держави у сфері економічного розвитку. Скасування податкових пільг, зменшення ставок ввізного мита, проведення ревальвації грошової одиниці, наявність заборгованості з виплати заробітної плати, невирішені проблеми з відшкодування ПДВ та інші фактори негативно позначилися на темпах розвитку бізнесу та спричинили скорочення темпів приросту економіки. Це, в свою чергу, призводить до накопичення нових проблем, які потребують розв'язання в ході проведення бюджетної політики.

Зростання платоспроможного попиту населення є основою збільшення обсягів внутрішнього виробництва та залучення товарів і послуг із-за кордону. Однак зазначені процеси підлягають виваженому регулюванню, тим більше, що в багатьох галузях та видах діяльності вітчизняний товаровиробник не завжди є конкурентоспроможним, а наявність непогашених зобов'язань з виплати заробітної плати свідчить про недостатній вплив органів державного управління на вирішення гострих соціальних проблем. Такі явища є фактором гальмування економічного розвитку.

Слід зазначити, що суттєве зростання споживчого попиту в першій половині 2005 р. не привело до адекватного збільшення обсягів пропозицій товарів та послуг. Темпи приросту інвестицій в основний капітал помітно знизилися, тоді як у попередні два роки вони становили майже 20 % і в 2,5 раза перевищували темпи росту ВВП. Обсяги інвестування збільшилися лише на 4,5 %. З іншого боку, зменшення ставок ввізного мита спричинило збільшення обсягів імпортованої продукції. За розрахунками Державної митної служби України, в першому півріччі 2005 р. перевищення темпів приросту імпорту у порівнянні з експортом становило 3,21 раза⁹.

Однобічним є підхід і до бюджетного фінансування соціальної сфери. Наголос робиться не на стимулюванні збільшення підприємцями соціальних програм, а на нарощуванні обсягів державних витрат. Процеси реформування фактично не торкаються діяльності державних цільових фондів. Недоцільною можна вважати і практику концентрації державних ресурсів у рамках загальнодержавного бюджету. В той же час місцеві бюджети не одержали додаткових імпульсів розвитку.

Структура дохідної частини місцевих бюджетів не зазнала суттєвих змін. З позиції зміцнення фінансової спроможності місцевих громад вона все ще

є нераціональною. Значна частка доходів формується у вигляді дотацій та субвенцій з державного бюджету. Порядок формування дохідної частини державного та місцевих бюджетів не можна вважати виваженим. На місцевому рівні обсяги видатків є обмеженими, що спричинено не тільки низьким рівнем податкоспроможності регіону, а й розподілом податків між різними ланками бюджетної системи.

Проведений аналіз дає можливість зробити такі висновки:

1. В останні роки бюджетна політика в Україні спрямована на збільшення обсягів доходів та видатків зведеного бюджету. Такі тенденції супроводжуються посиленням ролі державних фінансів у забезпеченні економічного і соціального розвитку країни.
2. У 2004–2005 рр. розпочався процес суттєвих змін у структурі видаткової частини зведеного бюджету. Пріоритетним завданням стало вирішення гострих соціальних проблем, що накопичувалися останнім часом.
3. Структурні зміни є необхідними та виправданими. Разом з тим посилення соціальної орієнтації бюджетної політики потребує її забезпечення товарними ресурсами та послугами.
4. Зменшення обсягів фінансування економічної діяльності за рахунок бюджетних коштів обумовлює накопичення проблем в розвитку інвестиційної діяльності.
5. Необхідним є посилення стимулювання зростання оплати праці в реальному секторі економіки. Це стане основою наповнення державних фондів та збільшення обсягів пенсійних виплат, державної допомоги та інших трансфертів населенню.
6. Кардинального вирішення потребують проблеми фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Нагальним є питання удосконалення порядку формування дохідної частини місцевих бюджетів.

---

¹ Програма діяльності Кабінету Міністрів “Назустріч людям”, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 115 (115-2005-п) від 04.02.05 та схвалена Постановою Верховної Ради України № 2426-IV (2426-15) від 04.02.05.

² *Бюджет-2006* матиме ясну філософію економічного зростання // Урядовий кур’єр. – 2005. – 31 серпня. – № 163 (3076).

³ *Економіка України за січень-липень 2005 року* // Урядовий кур’єр. – 2005. – 30 червня. – № 162.

⁴ *Для народу і суспільства істина важливіша, ніж чиясь правота*. З виступу Голови Верховної Ради України на засіданні Кабінету Міністрів України 25 липня 2005 р. // Голос України. – 2005. – 2 серпня. – № 140 (3640).

⁵ *Барулин С.В., Барулина Е.В.* “Модель економіки потреблення” і фінансові механізми її реалізації в Росії // *Фінанси і кредит*. – 2005. – № 20 (188).

⁶ *Кораблін С.* Чому в Китаї низька інфляція? // *Дзеркало тижня*. – 2005. – 20 серпня. – № 321 (560).

⁷ *Отнять и поделить* // *Економіка і життя*. – 2005. – 24 лютого.

⁸ *Не знижуючи рівень соціальних стандартів* // Урядовий кур’єр. – 2005. – 1 вересня. – № 164.

⁹ *Для народу і суспільства істина важливіша, ніж чиясь правота*. З виступу Голови Верховної Ради України на засіданні Кабінету Міністрів України 25 липня 2005 року // Голос України. – 2005. – 2 серпня. – № 140 (3640).